

2021 TJTP – Območni načrt za pravični prehod

Naslov	OBMOČNI NAČRT ZA PRAVIČNI PREHOD ZASAVSKE PREMOGOVNE REGIJE
Različica	3.0
Trenutno vozlišče	Slovenija
Opombe	

Različice programa, ki se nanašajo na ta območni načrt za pravični prehod

CCI	Naslov	Različica	Status	Sklep Komisije
2021SI16FFPR001	Slovenia's EU Cohesion Policy Programme 2021-2027	2.0	Sprejela Evropska komisija	C(2024)8387

Kazalo

Območni načrt za pravični prehod - ONPP Zasavje. OBMOČNI NAČRT ZA PRAVIČNI PREHOD ZASAVSKE PREMOGOVSKE REGIJE (3.0).....	3
1. Oris procesa prehoda in opredelitev najbolj prizadetih območij v državi članici	3
2. Ocena izzivov, povezanih s prehodom, za vsako opredeljeno območje	6
Ozemlje: ZASAVSKA PREMOGOVSKE REGIJE.....	6
2.1. Ocena gospodarskih, socialnih in območnih učinkov prehoda na podnebno nevtralno gospodarstvo Unije do leta 2050	6
2.2. Razvojne potrebe in cilji do leta 2030 z namenom doseči podnebno nevtralno gospodarstvo Unije do leta 2050.....	10
2.3. Skladnost z drugimi ustreznimi nacionalnimi, regionalnimi ali teritorialnimi strategijami in načrti	11
2.4. Predvidene vrste operacij.....	13
3. Mehanizmi upravljanja	17
4. Kazalniki učinkov ali rezultatov za posamezni program.....	19
Utemeljitev na podlagi predvidenih vrst operacij, da so kazalniki učinka ali rezultatov, specifični za posamezni program, potrebni	19
Tabela 1: Kazalniki učinka	20
Tabela 2: Kazalniki rezultatov.....	20

1. Oris procesa prehoda in opredelitev najbolj prizadetih območij v državi članici

Sklic: člen 11(2)(a) in (b), člen 6

Mejnike prehoda na podnebno nevtrarno gospodarstvo postavljata NEPN in NSPP (za vse kratice glej Priloga 7: Seznam kratic).

NEPN določa,

- da se zmanjša raba fosilnih virov energije in odvisnost od njihovega uvoza s postopnim opuščanjem rabe premoga: vsaj za 30 % do leta 2030 (NEPN, str. 21 in 31);
- do bo do leta 2030 z zaustavitvijo bloka 5 v TEŠ zmanjšan izkop lignita in opuščena raba uvoženega premoga za proizvodnjo električne energije v Energetiki Ljubljana, enota Termoelektrarna toplarna Ljubljana (NEPN, str. 57);
- da bo natančni časovni načrt opuščanja rabe premoga v Sloveniji določen s strategijo za opuščanje rabe premoga in prestrukturiranje premogovnih regij v skladu z načelom pravičnega prehoda (NEPN, str. 31 in 34),
- da v deležu primarnih virov za proizvodnjo električne energije zmanjšani rabi fosilnih goriv (35 % v letu 2017 na 25 % v letu 2030), ob upoštevanju izboljšane energetske učinkovitosti (35 % do 2030), sledi večja raba OVE (13 % v 2017 na 23 % v 2030), ohranja pa se delež jedrske energije;
- da se bo do 2030 proizvodnja električne energije z uporabo domačega premoga – lignita še ohranila.

NSPP, ki je bila pripravljena na podlagi NEPN, je bila sprejeta januarja 2022 in določa letnico izstopa iz rabe premoga (najkasneje 2033) in ob tem opredeljuje skupno vizijo pravičnega prehoda. Pri pripravi strategije smo že sledili predlogu Evropske komisije (COM/2020/562 z dne 17.9.2020) in odločitvi Evropskega sveta z dne 11. 12.2020, da EU do leta 2030 doseže najmanj 55% znižanje emisij TGP v primerjavi z 1990. Strategija je tako med tremi opredeljenimi scenariji sprejela najbolj ambicioznega in predvidela izstop iz premoga, torej prenehanje obratovanja šestega bloka TEŠ in pridobivanja lignita v regiji SAŠA, najpozneje v letu 2033. NSPP in NEPN tudi določata, da bo ta cilj opuščanja rabe premoga v Sloveniji ustrezno upoštevan v posodobitvi NEPN leta 2024.

Odločitev glede prenehanja rabe premoga tako pomeni, da bo najkasneje do leta 2033 uporaba premoga v Sloveniji popolnoma opuščena, kar velja tako za izkopavanje kot za njegovo uporabo. Dinamika opuščanja rabe premoga bo natančneje določa v programih opuščanja in zapiranja, ki bodo usklajeni z deležniki.

Proces izstopa iz premoga se bo do leta 2033 izvrševal na dva načina, s postopnim zapiranjem proizvodnih kapacitet, ki koristijo premog in nameščanjem proizvodnih kapacitet iz OVE.

Leta 2019 je lastnik Termoelektrarne-toplarnne Ljubljana, javno podjetje Energetika Ljubljana, sklenil dogovor o nakupu dveh plinsko-parnih turbin električne moči 2x54 MW, v okviru projekta izgradnje plinsko-parne elektrarne. Slednja je trenutno v izgradnji in bo predvidoma končana v letu 2022. Dve plinsko-parni enoti bosta nadomestili dve od treh premogovnih enot in tako zmanjšali porabo premoga za 70%. Tretji premogovni blok bo ostal, ker je bil v letu 2008 predelan na sokurjenje premoga in lesnih sekancev. Slednji bodo predvidoma nadomestili premog po njegovi ukinitvi. V TEŠ je predvidena zaustavitev 345 MW bloka 5 do konca leta 2030 in 600 MW bloka 6 do konca leta 2033. Bloka 5 in 6 sta

objekta nacionalnega pomena in nadomeščanje njunih kapacitet bo izvedeno na nacionalnem nivoju, regija SAŠA pa bo v okviru pravičnega prehoda prispevala pomemben delež.

Sorazmerno z zapiranjem proizvodnih kapacitet, ki temeljijo na premogu, se bo zmanjševal tudi izkop premoga v PV, ki bo po letu 2033 popolnoma ustavljen. Od kar je proizvodnja premoga v PV odvisna predvsem od blokov 5 in 6 TEŠ, se le ta giblje okrog 3,5 mio ton letno (vir: PV). Z zaprtjem bloka 5 leta 2030 bo proizvodnja padla za približno tretjino in po letu 2033 popolnoma prenehala, ko bo predvidoma zaustavljen tudi blok 6. Na regionalnem nivoju SAŠA bo s preobrazbo daljinskega ogrevanja poraba premoga ukinjena, ko bo predvidoma po 2028 izvedena druga faza preobrazbe s preходом na 100% OVE.

Izpad proizvodnje zaradi prenehanja uporabe premoga bo nadomeščen z generacijo iz OVE, predvsem sončne energije, kjer ima Slovenija največji potencial. Konec leta 2021 je bilo v Sloveniji nameščenih 18.322 sončnih elektrarn v skupni moči 466,2 MW. V omenjenem letu je bilo nameščenih 6.307 elektrarn v skupni moči 95 MW. Velika večina novo postavljenih elektrarn je samooskrbnih. Podatki o instalirani moči novih sončnih elektrarn temeljijo na bazi Registra deklaracij za proizvodne naprave električne energije iz OVE (AGEN) in seznama elektrarn v samooskrbi (SODO).

Predvideno letno zmanjšanje TGP kot posledica zaprtja obeh blokov znaša približno 740 – 800 kt ekvivalenta CO₂ za blok 5 in 2.300 – 2.700 kt za blok 6.

Načrtovana je tudi gradnja HE Mokrice kot zadnje izmed petih hidroelektrarn na Spodnji Savi moči 28 MW. Gradnja se še ni začela. Najverjetneje ne bo dokončana v tem desetletju, ker poteka na sodišču že tretji upravni spor, ki ga je sprožilo društvo za preučevanje rib Slovenije.

V regiji SAŠA se v okviru pravičnega prehoda načrtuje na lokaciji TEŠ postavitve kogeneracije na biomaso moči 20-30 MW za zagotavljanje kapacitet daljinskega ogrevanja, velikih toplotnih črpalk za izkoriščanje toplote jezera moči 2x20MW ter plavajoče sončne elektrarne na Šoštanjskem jezeru moči 100 MW.

Načrtovano torej je, da se v Sloveniji z usklajenim spodbujanjem iz različnih razvojnih virov naslovi najprej energetska učinkovitost, ki bo rezultirala v zmanjšanju porabe energije v vseh sektorjih, ter se vzporedno pospešeno spodbudi prehod na obnovljive vire energije. Pomeni, da bodo pospešena vlaganja v sončno energijo, predvsem za proizvodnjo električne energije, deloma pa tudi toplote, v preobrazbo obstoječih sistemov daljinskih ogrevanj na OVE, izkoriščanje geotermalnega potenciala ipd., z namenom nadomeščanja obstoječih fosilnih virov energije (vsaj 100 MW instalirane dodatne nazivne moči OVE v vsakem letu). Seveda ob hkratnem zagotavljanju varnosti pri energetske oskrbi ter povečevanju odpornosti (preprečevanje nesorazmerne energetske odvisnosti).

Delovna skupina za zapiranje Premogovnika Velenje je bila vzpostavljena 19.8.2022 s Sklepom o imenovanju delovne skupine za pripravo predloga novega Zakona o postopnem zapiranju Premogovnika Velenje. Ne glede na časovnico zmanjšanja izkopa in zaprtja Premogovnika Velenje bodo v tem desetletju izvajane aktivnosti za energetske prehode, pri čemer bo ključna preobrazba sistema daljinskega ogrevanja Šaleške doline, ki bopodrobno predstavljena v »Akcijskem načrtu preobrazbe sistema daljinskega ogrevanja Šaleške doline 2022-2030« daljinskega. K energetskemu prehodu bo prispevalo tudi prestrukturiranje objektov na lokaciji Blokov 1-4 TEŠ (toplotni črpalke 2x20 MW, kogeneracija na lesno biomaso in vodikove tehnologije - predvidoma 2023-2027), polnilnica za alternativna goriva (predvidoma 2022-2024) in postavitve plavajoče fotovoltaične elektrarne na Družmirskem in Šoštanjskem jezeru (predvidoma 2023-2025). Predvideva se namestitev dodatnih kapacitet OVE, kot je opredeljeno s kazalniki v okviru Programa EKP 21-27.

Zmanjšanje emisij toplogrednih plinov kot posledica zaprtja Bloka 5 bo natančno ovrednoteno v prihajajočem programu zaprtja TEŠ, skladno s cilji NEPN in NSPP ter zasledujoč cilje zelenega dogovora na ravni EU za zmanjšanje emisij za 55% do leta 2030 glede na leto 1990. Projekcija zmanjšanja emisij CO₂ zaradi zaprtja bloka 5 je sicer bila pripravljena v okviru energetskega bilanca, ki so bile pripravljene kot strokovna podlaga za NEPN. Prav tako je na podlagi energetskega bilanca za NEPN, ki sicer še niso upoštevale izstopa iz premoga najkasneje v letu 2033, mogoče oceniti projekcijo predvidenega zmanjšanja emisij zaradi zaprtja Bloka 6. Obe projekciji sta podani v tabeli na naslednji strani.

V okviru Poročila o semestru 2020 je EK opredelila približno 100 regij ali območij, ki so upravičena do "pravičnega prehoda". Razlog predstavlja odvisnost območja in pričakovano prilagajanje delavcev ali izgube delovnih mest v proizvodnji in uporabi fosilnih goriv ali proizvodnji z največjo intenzivnostjo toplogrednih plinov. Med temi regijami sta bili opredeljeni dve slovenski premogovni regiji, Zasavska in SAŠA.

Nacionalna strategija za izstop iz premoga in prestrukturiranje premogovnih regij, ki je bila sprejeta 13.1.2022, prepozna Zasavje in SAŠA regijo kot dve premogovni regiji, ki ju je treba prestrukturirati v skladu z načeli pravičnega prehoda.

Opis stanja v Zasavski statistični regiji

Zasavska statistična regija vključuje štiri občine, Hrastnik, Litijo, Trbovlje in Zagorje ob Savi, in po podatkih Statističnega urada RS za leto 2020 šteje 57.148 prebivalcev. Hrastnik, Trbovlje in Zagorje ob Savi so splošno prepoznane kot rudarska okolja z bogato tradicijo rudarjenja. Zaradi zrelosti faze procesa izstopa iz premoga v regiji je vplivno območje premogovniške industrije na območju teh treh občin jasno prepoznano, zato ga opredeljujemo kot ožje območje pravičnega prehoda. V širše vplivno območje je uvrščena tudi občina Litija, saj spada v statistično regijo Zasavje. Ključni strateški cilji ter nadaljnji ukrepi pravičnega prehoda so zasnovani tako, da bodo primarno usmerjeni v ustvarjanje pozitivnih vplivov na ožje vplivno območje, pri čemer pa se ti vplivi lahko dosegaajo z izvajanjem ukrepov znotraj celotne regije Zasavje.

V **Zasavski premogovni regiji** se je izstop iz premoga začel leta 1999, ko rezultati referendumu niso podprli gradnje tretjega bloka Termoelektrarne Trbovlje (v nadaljevanju TET). Ker je bilo poslovanje bližnjega premogovnika Trbovlje-Hrastnik (v nadaljevanju: RTH) tesno povezano s TET, je bila sprejeta tudi odločitev o zaprtju rudnika. Vodstvo RTH je na zahtevo Vlade RS objavilo študijo, ki je ocenila stroške zapiranja RTH do konca leta 2015. Ocena je temeljila na idejnih zasnovah obstoječih načinov zapiranja rudnika ter ekološke in prostorske sanacije površine. Leta 2000 je bil sprejet (in pozneje spremenjen) Zakon o ureditvi postopnega zapiranja Rudnika Trbovlje-Hrastnik in gospodarskega prestrukturiranja regije. Leta 2005 so se začela zapiralna dela, v letu 2013 pa so se rudarske dejavnosti zaustavile, v letu 2014 je z delovanjem prenehala tudi TET. V letu 2020 so bila izvedena vsa potrebna zapiralna in sanacijska dela. Ker je obseg del in stroškov presega načrtovano v srednjeročnem programu, je ostalo še nekaj manj potrebnih zapiralnih in sanacijskih del – predvsem na področju obnove infrastrukture. Datum dokončne sanacije je odvisen od razpoložljivih sredstev, upravnih postopkov ali tehničnih pregledov. Realno bi lahko sanacijska dela izvedli do konca leta 2022; tehnične preglede in odpravo pomanjkljivosti v letu 2023 ter zaključek upravnih postopkov in izbris iz registra do konca leta 2024.

Kljub temu, da so v regiji že opustili rabo premoga, so, zaradi delujočih ključnih gospodarskih dejavnosti, emisije CO₂e še vedno precejšnje, sploh glede na njeno velikost. Velika CO₂e obremenitev izhaja deloma iz večjega obsega dnevnega prometa, saj se večina zaposlenih vozi na delo v druge kraje Slovenije. K temu pripomore tudi konfiguracija terena, ki zahteva velike CO₂e obremenitve zaradi številnih prehodov

preko zaprtih zasavskih dolin. Poleg tega pa je še vedno nekaj podjetij, zaposlovalcev v regiji, ki imajo CO2e intenzivno proizvodnjo – če omenimo nekatere – Steklarna Hrastnik – Special d.o.o., Steklarna Hrastnik – Vitrum d.o.o., IGM Zagorje, Komunala Trbovlje, TKI Hrastnik.

Poročilo o izpolnitvi obveznosti upravljalcev štirih naprav v Sloveniji za 2021 navaja, da so skupne emisije v regiji 130.598 ton CO2e.

Regija se še vedno sooča s strukturnimi problemi, značilnimi za regije, kjer sta se izkoriščanje in raba premoga zaključili. Problemi so, kot že omenjeno, posledica dejstva, da se pri prestrukturiranju načela pravičnega prehoda niso ustrezno upoštevala – niti pri zapiranju premogovnika niti pri zagotavljanju novih delovnih mest in diverzifikaciji regijskega gospodarstva. Od začetka zapiralnih del do leta 2021 je regija namreč izgubila več kot 20 % delovnih mest in utrpela tudi 11 % depopulacijo. Poleg aktivnosti, ki so bile ozko usmerjene v postopke zapiranja rudnikov in omilitev izzivov, povezanih s socialnim statusom presežnih delavcev, so se sicer izvajali tudi ukrepi gospodarskega prestrukturiranja, ki pa niso zagotovili ustreznega gospodarskega okrevanja regije. Tako so socialno-ekonomski vidiki tranzicije ostali nerešeni[2].

Posledice se kažejo na področju zaposlovanja, dolgotrajne brezposelnosti, BDP in odliva možganov iz regije in so podrobneje opredeljene v nadaljevanju.

Tako se je BDP v regiji znižal, zato ima sedaj regija najnižji BDP med slovenskimi regijami. Če vrednosti BDP v Zasavju primerjamo tudi mednarodno je treba izpostaviti, da med vsemi razvojnimi regijami v Sloveniji najbolj zaostaja za povprečjem EU po BDP na prebivalca, saj je v letu 2018 dosegla le 46 % povprečne razvitosti EU, kar jo uvršča med evropsko manj razvite regije. Zaostaja tudi za povprečno razvitostjo sosednjih NUTS 3 regij v Sloveniji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem. Zato ne preseneča, da je po kazalnikih kakovosti življenja večinoma pod slovenskim povprečjem.[3]

Vsebina poglavja s tabelaričnimi in grafičnimi prikazi je razvidna v Prilogi 3: 1. **Osnutek procesa prehoda in opredelitev najbolj prizadetih območij v državi članici –celotno poglavje, vključno s tabelaričnimi in grafičnimi prikazi**

[1]Pri pripravi strategije je bila že upoštevan predlog Evropske komisije (COM/2020/562 z dne 17.9.2020) in odločitev Evropskega sveta z dne 11. 12.2020, da EU do leta 2030 doseže najmanj 55% znižanje emisij TGP v primerjavi z 1990. Glej tudi predlog strategije in okoljskega poročila na <https://www.energetika-portal.si/dokumenti/strateski-razvojni-dokumenti/nacionalna-strategija-za-izstop-iz-premoga-in-prestrukturiranje-premogovnih-regij/>.

[2] Nacionalna strategija za izstop iz premoga in prestrukturiranje premogovnih regij v skladu z načeli pravičnega prehoda

[3] https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2020/DZ3_2020.pdf

2. Ocena izzivov, povezanih s preходом, za vsako opredeljeno območje

Sklic: člen 11(2)(c)

Ozemlje: ZASAVSKA PREMOGOVSNA REGIJE

2.1. Ocena gospodarskih, socialnih in območnih učinkov prehoda na podnebno nevtralno gospodarstvo Unije do leta 2050

Na podlagi zaključkov iz Nacionalne strategije za izstop iz premoga in prestrukturiranje premogovnih regij v skladu z načeli pravičnega prehoda in Analize vrzeli za Zasavje (Priloga1) se je proces prestrukturiranja regije Zasavje začel leta 2000, vendar še ni zaključen, saj se v njej še vedno soočajo s strukturnimi posledicami zaprtja premogovniške dejavnosti. To dokazujejo statistični podatki, in sicer je bilo leta 2019 v Zasavju zaposlenih 13.104 delavcev, kar je 5.589 manj kot leta 2000, ko je bilo v regiji zaposlenih 18.693. Največ delovnih mest je bilo izgubljenih v predelovalnih dejavnostih, rudarstvu in drugi industriji, skupaj 5.150. [1] To je predstavljalo 27 % vseh delovnih mest v regiji, večina jih je bila v občini Trbovlje.[2] Proces zapiranja rudnika je bil zaključen leta 2014 z zaprtjem Termoelektrarne Trbovlje.

V letu 2020 je bilo v regiji manj kot 4 % dohodka povezanega s premogovno in energetske dejavnostjo, ki sta k celotni dodani vrednosti prispevala le s 3,5 %, V skladu z analizo, ki jo je opravilo podjetje Deloitte[3], so steklarska, električna, kemična, livarska in strojna industrija ključni stebri današnjega lokalnega gospodarstva. Hkrati se razvijajo inovativna mala in srednje velika podjetja na področju informacijskih tehnologij in novih materialov.

Natančnejša analiza pomena prispevka drugih sektorjev pokaže, da je med pomembnejšimi v regiji nekovinska predelovalna industrija, ki ustvari 18 % celotnega prihodka v regiji (21 % dodane vrednosti) in zaposluje približno 15 % delovnega prebivalstva. Tudi elektronika je sektor s potencialom za prihodnji razvoj, saj ustvari 19 % prihodkov in zaposluje 21 % vseh zaposlenih. Obe panogi tako predstavljata enega od ključnih stebrov lokalnega gospodarstva. Med področji, ki so tudi pomembna za prihodnji razvoj gospodarstva, so tudi tehnologije prihodnosti, ki ustvarijo 3 % prihodkov regije, zaposlujejo 1,9 % vseh zaposlenih in prispevajo 4,7 % k celotni dodani vrednosti.

Lokalno gospodarstvo se ne naslanja močno na avtomobilsko industrijo, saj je le eno podjetje v regiji, ki deluje na tem področju. Sektor kovinsko predelovalne industrije v regiji ustvari 2,5 % prihodkov in zaposluje 3,3 % vseh zaposlenih. Storitvena industrija zaposluje kar 48,3 % vseh zaposlenih in ustvari 50,8 % prihodkov, ob tem pa je pomembno poudariti, da so številna podjetja, ki delujejo v tem sektorju v regij le registrirana ali pa imajo v njej sorazmerno majhen vpliv.

Med sektorji, ki so trenutno v regiji najmanj razviti so kmetijstvo in prehranska industrija, lesnopredelovalna industrija in turizem.

Po ocenah danes okoli 50 % prebivalcev regije in kar 49 % prebivalcev ožjega vplivnega območja dnevno migrira v sosednja mesta, ker v kraju prebivališča ni ustreznih delovnih mest, predvsem tistih z visoko dodano vrednostjo. Tudi tu je zaznati poslabšanje glede na leto 2010, ko je na delo iz regije dnevno migriralo 40 % prebivalcev, zaradi pomanjkanja zaposlitvenih možnosti znotraj območja.

Zadnji podatki za regijo kažejo visoko število dolgotrajno brezposelnih, predvsem v Občini Trbovlje, kjer je njihov delež med vsemi brezposelnimi najvišji, in predstavlja 6,5 %. To je mogoče pripisati nedokončani družbeno – ekonomski preobrazbi po zaprtju premogovnika in termoelektrarne. V Trbovljah imajo tudi enega najvišjih deležev brezposelnosti mladih (15,1 %). V celotni regiji je delež brezposelnosti mladih sicer nižji (13,5 %). Posledica pomanjkanja ustreznih delovnih mest v regiji je tudi visok delež bega možganov in negativen trend v številu prebivalcev v regiji. V Zasavju se je namreč med letoma 2000 in 2021 število prebivalcev zmanjšalo za 11 %, na kar so poleg splošnega trenda vplivale tudi omejene zaposlitvene možnosti v regiji. Ta je tudi med ekonomsko najrevnejšimi v državi, saj je bil leta 2019 indeks BDP na prebivalca 53% . V obdobju 2011 – 2020 se je BDP v regiji povečeval le za 0,9 % na leto. V letu 2019 je prispevek regije k nacionalnemu BDP znašal le 1,4 %.

Podrobnejša analiza pokaže, da je bilo novembra 2021 v občini Trbovlje 48 % vseh brezposelnih v starostni skupini med 40 in 59 let. Po izobrazbeni strukturi ima večina med njimi le osnovno in splošno izobrazbo, problem je enako pereč med populacijo žensk in moških. Problematično je dejstvo, da brezposelnost večine traja več kot eno leto, pri čemer je kar 45 % brezposelnih v občini Trbovlje brez dela od enega do štirih let. Med njimi jih je največ brez dela med 12 in 23 meseci. Največji delež brezposelnih ima več kot 10 let delovnih izkušenj, kar 45 % med njimi jih ima od 10 – 30+ let. Le 6 % brezposelnih ima visokošolsko izobrazbo. To jasno kaže na potrebo po oblikovanju in izvedbi ciljanih programov

izobraževanja in usposabljanja, ki bodo predvsem prilagojeni dolgotrajno brezposelnim in tistim, ki imajo nizko/slabo usposobljenost za delo, saj bo le tako mogoče preprečiti, da postanejo dolgotrajno brezposelni. Take programe je treba povezati in usmeriti tudi/predvsem na tista področja, kjer se delodajalci soočajo s potrebami po delovni sili in s tem zmanjšati vrzel na trgu dela. V letih od 2019 – 2021 so se potrebe po ustrezno usposobljenih delavcih povečevale predvsem v gradbeništvu, predelovalni industriji, izobraževanju in v socialnem ter zdravstvenem sektorju. Podobna situacija je tudi v občini Hrastnik, v Zagorju ob Savi pa je stanje le rahlo, a ne bistveno boljše. Na tej podlagi je mogoče zaključiti, da zaradi prenehanja premogovniške dejavnosti, znanja in spretnosti presežnih delavcev iz tega sektorja niso skladna z novimi potrebami zaposlovalcev.

V gospodarskem sektorju v regiji prevladujejo mala in srednje velika podjetja. V letu 2020 je bilo njihovo število 2.313. Kljub nihanjem njihovega števila v posameznem letu preteklega desetletja, je mogoče opaziti stagnacijo. V povprečju je v zadnjih desetih letih 5 – 6 % podjetij prenehalo z delovanjem, kar je manj kot pred tem obdobjem (9 – 10 %). To je lahko pokazatelj boljših pogojev za gospodarstvo. Pri številu velikih podjetij v regiji pa je trend jasen – njihovo število se je v obdobju 2011 – 2020 več kot prepolovilo (z 11 na 5)[4]. Kljub temu pa so velika podjetja pomemben deležnik v gospodarstvu, saj je teh 5 podjetij prispevalo več kot 30 % k lokalnemu gospodarstvu hkrati pa tudi zaposlujejo 30 % visoko izobraženih zaposlenih.[5]

Deležniki kot enega od glavnih razlogov za pomanjkanje privlačnosti regije za velika podjetja prepoznavajo pomanjkanje ustrezno usposobljene delovne sile in ustreznih površin za gradnjo novih proizvodnih zmogljivosti.

V dosedanjem procesu prestrukturiranja je na določenih območjih že prišlo do sanacije in revitalizacije, na določenih pa bo treba še izvesti postopke razgradnje, dekontaminacije, spremembo rabe namembnosti in/ali revitalizacije. Med slednjimi so tudi opuščena termoelektrarna, pri kateri je pomemben vidik revitalizacije tudi ohranitev premogovne kulturne dediščine in različna odlagališča odpadnega materiala, povezana z izrabo premoga, ki se nahajajo na lokacijah ob Savi, na Lakonci in na Prapretnem. Lokacija ob Savi ima po okoljsko sprejemljivi demontaži, odstranitvi nevarnih snovi in remediaciji tal na območju proizvodnega kompleksa potencial za *brownfield* naložbe. Na Prapretnem je zaprto industrijsko odlagališče EF pepela, sadre in žlindre, ki je bilo v celoti rekultivirano in zatravljeno, po veljavni zakonodaji pa se izvajajo ukrepi po zaprtju. Na Lakonci, ki v celoti obsega 28 ha, je RTH že saniral in vzpostavil prvotno stanje. So pa na območju potrebna dodatna vlaganja (rekonstrukcija dovozne ceste, utrditev območja in izgradnja komunalne opreme) po katerih bo prostor primeren za poslovno cono, namenjeno širši industrijski uporabi, ki bo omogočala nadaljnji gospodarski razvoj regije. Območje Lakonce je v lasti Občine Trbovlje, na katero jo je prenesel RTH, ki je v likvidaciji in mora v skladu z zakonom[6] do decembra 2023 prenehati s poslovanjem in nima več dodatnih obveznosti za dodatna sanacijska dela na območju Lakonce.

Leta 2019 je v bilo v velikih, malih in srednje velikih podjetjih zaposlenih 14.601 oseb, več moških kot žensk, vendar je zanimiv podatek, da so ženske predstavljale večji del (59 %) zaposlenih v velikih podjetjih. MSP zaposlujejo 87 % vseh ljudi v Zasavju. Večina zaposlenih v regiji je starejših od 30 let, največjo skupino predstavljajo tisti med 50 – 59 letom, skupina med 15 – 29 letom predstavlja le 13 % zaposlenih. To dejstvo je zaskrbljujoče, predvsem zaradi splošnega staranja prebivalstva in visokega deleža brezposelnosti med mladimi. V velikih podjetjih je med zaposlenimi 30 % takih, ki imajo visoko izobrazbo, v MSP pa je ta delež 27,6, saj se oboji osredotočajo na privabljanje visoko izobražene in visoko specializirane delovne sile. Lokalna podjetja v sektorjih steklarstva, livarstva, električnih naprav, kemične in strojne industrije, ki zdaj predstavljajo temelj lokalnega gospodarstva, so izkoristila tudi znanje, predvsem tehnično, ki ga ni bilo več mogoče uporabiti na področju izkopa in izrabe fosilnih goriv. Hkrati s tem pa so se v regiji začela razvijati mala in srednje velika podjetja na področjih informacijskih tehnologij in novih materialov.

Analiza vrzeli kaže, da trenutno v regiji ni dovolj novih zaposlitvenih možnosti za zaposlovanje brezposelnih, tako pri MSP kot tudi pri velikih podjetjih, zato je treba v obeh vrstah podjetij oblikovati ciljno podporo, da bodo ustrezen kader zaposlovali na nezasedenih delovnih mestih in da bodo ob tem lahko ustvarili tudi nova delovna mesta. Le tako bodo prispevali k dvigu dodane vrednosti v regijskem gospodarstvu. Zaradi velikega razkoraka med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela je treba v regiji podpreti ukrepe s katerimi bo mogoče zmanjšati to vrzel. Pričakovati je, da se bodo tudi v prihodnje,

povečevale potrebe po tehničnih in družboslovnih poklicih, pa tudi tistih, ki so povezani s sektorjem »srebrnega gospodarstva« in dolgotrajno oskrbo. Temu bodo morali slediti tudi programi izobraževanj in usposabljanj. Razviti je treba ustrezne ciljne programe, predvsem za mlade, da bo mogoče s tem pritegniti mlade in ustrezno usposobljene zaposlene in zaustaviti beg možganov.

Zaradi sorazmerno velike brezposelnosti v regiji in glede na to, da med prebivalci podjetniški duh in kultura nista visoko razvita, je težko pričakovati, da bi nove zaposlitve ustvarjali le v MSP. Nenazadnje ta podjetja niso uspela absorbirati presežka zaposlenih po prenehanju premogovne dejavnosti. V obstoječem gospodarskem ekosistemu so mala podjetja vezana na delovanje in uspešnost velikih podjetij in jim zagotavljajo polizdelke in storitve. Analiza vrzeli kaže, da lahko podpora velikim podjetjem predstavlja pomemben vzvod za ustvarjanje novih delovnih mest. Potencial je ocenjen na okoli 220 do leta 2030. Nova delovna mesta z višjo/visoko dodano vrednostjo (predvsem na področjih povezanih z industrijo 4.0, energetske in snovno učinkovitostjo, skladno s cilji podnebne nevtralnosti), lahko pripomorejo k dvigu dodane vrednosti v regiji, ki tako lahko postane zanimiva za visoko kvalificirane delavce, tudi za tiste, ki dnevno migrirajo iz Zasavja.

Ob pravi podpori lahko velika podjetja pritegnejo tudi visoko izobražene posameznike in posameznice iz drugih regij. Tudi mladi v regiji med prioritetskimi razvojnimi področji prepoznajo gospodarstvo. Prav zato bo treba okoli teh velikih gospodarskih akterjev še naprej graditi in diverzificirati ekosistem, v katerem se bodo povezovala podjetja različnih velikosti. Obenem pa je treba v regiji začeti krepiti tudi kapacitete na področju raziskav in inovacij.

Pomemben dejavnik pravičnega prehoda je tudi ustrezna prometna povezanost regije, s sosednjimi regijami. Zasavska regija v prejšnjem stoletju ni imela velike potrebe po izboljšanju cestnih povezav s sosednjimi regijami, saj gospodarstvo zaradi premogovništva ni bilo diverzificirano. Veliko gospodarskih družb je bilo namreč odvisnih od premogovne družbe, ki je premog prodajala zasavski Termoelektrarni Trbovlje. Slednja je nato svoj glavni proizvod, elektriko, v druge dele države pošiljala preko električnega omrežja. Večji regionalni zaposlovalci pa so za opravljanje dejavnosti uporabljali tudi železnico. Z opuščanjem premogovne dejavnosti leta 2000 se je pričela diverzifikacija regionalnega gospodarstva, ki pa za normalni razvoj potrebuje sodobno cestno povezavo z vsemi sosednjimi regijami. Posebno kritična je cestna povezava z V Slovenijo po regionalni cesti regionalna cesta G2-108 od mesta Hrastnik do naselja Zidani Most, ki predstavlja najkrajšo ravninsko povezavo z vzhodno Slovenijo, vendar je povsem neprimerna za tovorni promet (npr. enosmerni promet na določenih odsekih, večkratno prečkanje železnice). Tovorni promet zato poteka skozi urbana središča in čez prelaze, kar ni ustrezno. Rekonstrukcija regionalne ceste Hrastnik-Zidani Most bi zato regiji omogočila sodobno cestno povezavo z vzhodno Slovenijo in s tem pogoje za hitrejšo diverzifikacijo gospodarstva.

Naložbe v projekte za večjo izrabo obnovljivih virov energije bodo eden od temeljnih gradnikov preobrazbe regije. Podpora bo namenjena tako projektom za povečevanje proizvodnih kapacitet (tudi v sodelovanju z lokalnimi podjetji), kot tudi projektom, ki bodo namenjeni RRI na tem področju. Na ta način bo v regiji mogoče vzpostaviti stabilno in učinkovito oskrbo z OVE (sončna energija, vodik, sintetični metan, itd.).

[1] Statistični urad RS

[2] Gap analysis for Zasavje, May 2022, Sonja Risteska

[3] Preparation of National Strategy and Action plans for Transition from Coal of Slovenian Coal Regions: Report on Analysis of Key Opportunities and Challenges, September 2020, Deloitte

[4] Izguba delovnih mest zaradi opustitve premogovništva in aktualno stanje poslovnih con v Zasavju, RRA Zasavje, junij 2022

[5] Preparation of National Strategy and Action plans for Transition from Coal of Slovenian Coal Regions: Report on Analysis of Key Opportunities and Challenges, September 2020, Deloitte in Gap analysis for Zasavje, May 2022, Sonja Risteska

[6] Zakon o postopnem zapiranju Rudnika Trbovlje-Hrastnik in o gospodarskem prestrukturiranju regije

2.2. Razvojne potrebe in cilji do leta 2030 z namenom doseči podnebno nevtrarno gospodarstvo Unije do leta 2050

Sklic: člen 11(2)(d)

2.2.1. Razvojne potrebe

Za vpogled v trenutno stanje v zasavski premogovniški regiji je bila ob pripravi NSPP izvedena temeljita primerjalna analiza, kjer so bili obravnavani vsi elementi pravičnega prehoda – energetskega prehoda, tranzicija človeškega kapitala in družbene infrastrukture, gospodarstva in okolja. Na osnovi podatkov SURS in sodb deležnikov je bila izdelana ocena stanja za vsako od premogovnih regij in opredeljene glavne razvojne potrebe v posamezni premogovni regiji. Vlada RS je NSPP sprejela 13.1.2022.

Za področje **energetike** so razvojne potrebe identificirane na nacionalni ravni. Med splošne razvojne potrebe spadajo: zmanjšanje tveganja odvisnosti od uvoza energije; večji delež OVE v končni rabi energije, povečevanje URE in povečanje zmogljivosti in možnosti shranjevanja energije, vključno z razvojem vodikovih tehnologij in z uporabo baterij kot tudi projekti za spajanje sistemov. Dvig deleža OVE je v regiji pomemben tudi zato, ker bo na ta način mogoče izboljšati kakovost zraka.

Proizvodnja in shranjevanje energije iz OVE sta temeljni dejavnosti, ki bosta katalizirali nastanek novih delovnih mest in kateri bosta zagotovili ohranitev usmerjenosti regije v energetske sektor. Naložbe so zasnovane kot stebri gospodarskih ekosistemov znotraj obetavnih panog prihodnosti, okrog katerih bodo delovala predvsem mala in srednja podjetja.

Za hitrejše **prestrukturiranje gospodarstva** je v regiji prepoznana potreba po večji diverzifikaciji lokalnega gospodarstva, tako v smislu sektorske, kot tudi velikostne raznolikosti. Od analiziranih sektorjev bo treba v prihodnje vlagati v nadaljnji razvoj panog, kot so npr. elektroindustrija, nove tehnologije (IT, brezogljicne, vesoljske in merilne tehnologije), proizvodnja in predelava kovin in nekovin ter kmetijstvo v povezavi s samooskrbo. Sorazmerno šibko so razviti tudi sektorji storitvene dejavnosti, lesne industrije in turizma, kjer se priložnosti kažejo predvsem v smeri razvoja trajnostnega turizma.

Rezultate bo mogoče doseči z izvajanjem ukrepov, ki bodo usmerjeni v ustrezno diverzifikacijo gospodarstva in podporo pri njegovi preobrazbi v smeri nizkoogljičnih in krožnih poslovnih modelov ter ustreznega podpornega okolja za trajnosten razvoj regij.

Na področju **razvoja človeških virov** je v regiji identificiranih več področij, ki jih bo potrebno podpreti za uspešno dokončanje zelene preobrazbe. Med ključnimi je izboljšanje lokalnega izobraževalnega sistema, obogatitev in krepitev ključnih kompetenc šolajočih (predvsem digitalnih, kompetenc podjetnosti, prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo). Osredotočali se bomo tudi na prenos razvitih rešitev na področju ključnih kompetenc v VIZ in na širitev in razvoj inovativnih učnih okolij, podprtih z IKT v šolskem prostoru ter vpetost šolskega prostora v ukrepe ostalih razvojnih področij (npr. demonstracijski centri, robotika, umetna inteligenca, prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo, itd.).

Zasavska regija ima 4,2 % delež prejemnikov denarne socialne pomoči kar kaže na slabšo socialno sliko v regiji, ki je nedvomno tudi posledica nedokončanega izstopa regije iz premogovništva. Kot posledica nedokončane družbeno-ekonomske preobrazbe je visoko število dolgotrajno brezposelnih. Večina brezposelnih je nižje izobraženih, kar kaže na potrebo v usmerjene izobraževalne programe, ki bodo dolgotrajno brezposelnim in manj usposobljenim delavcem pomagali na trg dela. Obenem je treba dvigniti spretnosti zaposlenih in brezposelnih oseb, s ciljem opolnomočenja delovno aktivne populacije z znanji in spretnostmi, ki jih potrebujejo sodoben trg dela in lokalni delodajalci. Posebno pozornost bomo tako namenili krepitevi splošnih kompetenc, med katere sodijo: zeleno znanje, zelene veščine, zelene sposobnosti, zelena ozaveščenost, zelen odnos in zeleno ravnanje.

V regiji je treba povečati zaposlitvene možnosti, predvsem z ustvarjanjem delovnih mest z visoko dodano vrednostjo in tako zmanjšati dnevno delovno migriranje v druga zaposlitvena središča. S povečanjem zaposlitvenih možnosti, se bo povečala tudi potreba po manj zahtevnih delovnih mestih (predvsem isced 2 in 3), ki jih bomo lahko zapolnili z motiviranjem in usposabljanjem brezposelnih.

Prav tako so potrebne naložbe v razvoj socialne infrastrukture (vrtcev in šol) ter dostopna stanovanja za družine, mlajšo in srednjo generacijo ter ranljive skupine, po načelih trajnostnega razvoja.

Hitrejše gospodarsko prestrukturiranje bo treba podpreti tudi z boljšo **prometno dostopnostjo in povezljivostjo regije**. Posledica dejstva, da je bila poglobljena gospodarska dejavnost vezana na izkopavanje in rabo premoga za proizvodnjo energije v TET, je sorazmerna izoliranost Zasavske premogovne regije: regija je sicer vključena v železniško omrežje, cestna povezava pa je neustrezna in ne omogoča povezav z vzhodnim delom Slovenije, saj glavna cesta G2-104 Ljubljana - Zidani Most na odseku Hrastnik – Zidani most ne zagotavlja pogojev za promet, ki omogoča razvoj regije.

2.2.2. Cilji in rezultati

Na podlagi identificiranih razvojnih potreb smo oblikovali strateške cilje, v okviru katerih pričakujemo naslednje rezultate:

SC 1: Razogljičenje regije. Rezultati, ki jih pričakujemo, v sinergiji z drugimi razpoložljivimi sredstvi, vključno s tistimi iz III. stebra MPP, kjer bo to za ta cilj izvedljivo, ter centraliziranimi instrumenti (razpisi v okviru Clean Hydrogen Partnership ipd.) so:

- večji delež proizvodnje in rabe obnovljivih virov energije v regiji, vključno s skladiščenjem;
- manjša poraba energije v gospodarstvu in gospodinjstvih zaradi URE;
- varna razgradnja in spremenjena namembnost objektov ter preurejena prostorsko in okoljsko degradirana območja, povezanih s premogovništvom in rabo premoga.

SC 2: Raznoliko in odporno lokalno gospodarstvo, kjer načrtujemo doseganje naslednjih rezultatov:

- dvig produktivnosti in dodane vrednosti v regiji zaradi prehoda v industrijo 4.0 (vključno sektor steklarstva) in digitalizacije;
- visoko razvit RRI in »start-up« ekosistem;
- vzpostavljeni krožni poslovni modeli in rešitve v gospodarstvu prispevajo k dvigu dodane vrednosti in surovinski samozadostnosti regije;
- večje število tujih in domačih naložb v regiji;
- razvito regionalno podporno okolje in izboljšane prostorske možnosti razvoja ključnih podjetij in njihovega ekosistema ob upoštevanju potenciala degradiranih in opuščanih območij.

SC 3: Visoko motivirani in usposobljeni prebivalci s posebnim poudarkom na zeleni preobrazbi, in sicer na naslednjih področjih: pridobivanje in shranjevanje energije iz OVE, trajnostne gradnje in URE, krožna ekonomija, ravnanje z vodnimi viri in trajnostna mobilnost, z rezultatom višjega deleža udeležencev, ki:

- so pridobili kvalifikacijo po zaključku sodelovanja;
- po zaključku sodelovanja iščejo zaposlitev;
- po zaključku sodelovanja vključeni v izobraževanje ali usposabljanje;
- imajo po zaključku sodelovanja zaposlitev (vključno s samozaposlitvijo);

2.3. Skladnost z drugimi ustreznimi nacionalnimi, regionalnimi ali teritorialnimi strategijami in načrti

Sklic: člen 11(2)(e)

Pravični prehod premogovnih regij je eden od ključnih vzvodov za doseganje podnebne nevtralnosti Slovenije do leta 2050, pri čemer **Nacionalni energetska podnebni načrt** predstavlja srednjeročni okvir. Ukrepi, ki so vključeni v tem območnem načrtu podpirajo doseganje sektorskih ciljev, ki so opredeljeni v NEPN (NEPN 28.2.2020 (1); Predlog posodobitev NEPN avgust 2024 (2)). Največ bodo k temu prispevali ukrepi, ki so predvideni na področju energetike in podpora za podporo preobrazbe gospodarstva

v smeri dekarbonizacije in krožnosti.

Osnutek **Regionalnega razvojnega programa Zasavja za obdobje 2021 – 2027** med ukrepi znotraj prednostnega področja zeleno in nizkoogljično Zasavje opredeljuje tudi področje energetske učinkovitosti in uporabo obnovljivih virov energije ter samooskrbo z energijo. Med načrtovanimi aktivnostmi v okviru te razvojne prioritete tako so med drugim predvidena vlaganja v ohranitev energetske lokacije in nadaljnji razvoj njene funkcionalnosti, odprtje tovarn za proizvodnjo in reciklažo baterij, vodikovo elektrarno, pa tudi proizvodnjo OVE iz energije sonca, vetra, vode ter geotermalne.

V osnutku RRP je na prvem mestu med razvojnimi prioritetami vzpostavitev inovativnega in konkurenčnega gospodarstva v Zasavju, pri čemer je kot ključni ukrep predvidena podpora preobrazbi gospodarskih dejavnosti. Deležniki v regiji menijo, da bo treba na tem področju podpreti vlaganja na področju digitalne preobrazbe, sodelovanja gospodarstva z raziskovalnimi in izobraževalnimi organizacijami, spodbujanje razvoja obstoječih velikih podjetij in njihovo povezovanje z mikro, malimi in srednjimi podjetji (mikro in MSP). Ob tem je prepoznana tudi krepitev podpornega okolja za delujoča podjetja (mikro in MSP) pa tudi za ustanavljanje in razvoj novih. V regiji želijo okrepiti njeno prepoznavnost in privlačnost za vlagatelje, ter vlagati v razvoj poslovnih lokacij, tudi v navezavi z izkoriščanjem potenciala degradiranih območij. V skladu s prizadevanji za doseganje podnebne nevtralnosti so deležniki v regiji prepoznali tudi potrebo po vlaganjih na področju krožnega gospodarstva, predvsem v smislu spodbujanj pilotnih in drugih projektov na tem področju, ozaveščanja ter uvajanje krožnega gospodarstva kot poslovnega modela.

Okvir za osredotočanje sredstev sklada SPP, ki bodo namenjena preobrazbi gospodarstva nedvomno predstavlja **Slovenska strategija pametne specializacije**. V osnutku prenovljene strategije (S5) je jasno postavljen osrednji cilj, to je zeleni prehod, ki ga ni moč uresničiti brez ustreznih znanj in kompetenc, ne brez ustreznih investicij v raziskovalne objekte in raziskovalno opremo kot tudi ne brez ustreznih in dovolj razvitih orodij, torej ključnih omogočiteljskih tehnologij, vključno z IKT. Definirana so področja, kjer Slovenija izkazuje kritično maso kapacitet in kompetenc za doseg tega cilja: Pametna mesta in skupnosti, Horizontalna mreža informacijsko-komunikacijskih tehnologij (HOM IKT), Zdravje-medicina, Pametne stavbe in dom z lesno verigo, Trajnostna pridelava hrane, Mreže za prehod v krožno gospodarstvo, Trajnostni turizem, Mobilnost, Tovarne prihodnosti, Materiali kot končni produkti. Gre za področja, kjer ima Slovenija inovacijski potencial za vzpostavitev konkurenčne prednosti za umeščanje na globalnih trgih ter s tem za krepitev svoje prepoznavnosti.

V ta širši okvir specializacije na nacionalni ravni pa osnutek RRP, kot področja za specializacijo regije prepozna dejavnosti v svetovno konkurenčnih podjetjih, ki so izvozno usmerjena in imajo močan razvojni potencial. Mednje spadajo področje 3 E (elektrotehnika – elektronika – energetika), steklarstvo, kovinskopredelovalna dejavnost, novi materiali, kemična industrija ter obnovljivi viri energije, čiste oblike energije in zelena predelava oz. recikliranje odpadkov. Razvoj je usmerjen v nove produkte in rešitve za pametne zgradbe in dom ter z njimi v poudarek na industriji 4.0.

Regionalni deležniki v okviru RRP, skladno s cilji in ukrepi Strategije razvoja prometa v Republiki Sloveniji do 2030 in s celostnimi prometnimi strategijami občin med prednostna področja za razvoj uvrščajo tudi ukrepe za trajnostno mobilnost in povezljivost: s področja javnega potniškega prometa, kolesarskega omrežja, urejanja prometa v urbanih središčih in podpore uporabe digitalizacije za izboljšanje mobilnosti. Cilje, povezane z izboljšanjem regionalne povezanosti, ki lahko prispeva k dvigu regionalnega industrijskega potenciala in olajša dnevne migracije, opredeljuje tudi **NSPP**. Eden od ključnih projektov s tega področja je obnova ceste Hrastnik – Zidani most, za kar bo prostorski akt predvidoma sprejet na Vladi RS do konca 2022.

Deležniki v regiji prepoznavajo kar nekaj slabosti, ki so povezane z družbenim vidiki njenega razvoja. Med temi je treba predvsem izpostaviti odliv prebivalstva iz regije, visoka stopnja prekarne zaposlitve in zaposlitev izven regije ter staranja prebivalstva. Zato so v RRP načrtovani ukrepi za podporo prehodu iz izobraževanja v zaposlitev, kjer so med drugim predvidena vlaganja v izvajanje programov vseživljenjske karijerne orientacije in karijerne orientacije za mlade. Načrtovan je tudi ukrep za krepitev kompetenc za življenje in delo, kjer se predvidene aktivnosti nanašajo predvsem na izboljšanje izobraževanja in krepitev življenjskih in poklicnih kompetenc, pa tudi prilagojeni ukrepi za socialno vključevanje različnih ciljnih skupin. Tudi v S5 je predviden sklop ukrepov za krepitev znanj in spretnosti za pametno specializacijo,

industrijsko tranzicijo in podjetništvo. Z njim želimo podpreti razvoj inovativnosti v podjetjih in pri ostalih deležnikih v gospodarstvu. Pri izvedbi ukrepov spodbujanja razvoja znanj in spretnosti bo ključnega pomena novo sistemsko orodje - Platforma za napovedovanje kompetenc, ki je sprva načrtovana na nacionalni ravni, v nadaljnjem razvoju pa se bo lahko prilagajala tudi regijskim potrebam.

Z ukrepi tako naslavljamo tudi cilje **EU stebra socialnih pravic do leta 2030**, predvsem na področjih izobraževanja, usposabljanja in vseživljenjskega učenja, aktivne podpore pri zaposlovanju, varne in prilagodljive zaposlitve, vključenosti invalidov ter socialne zaščite.

(1) Celoviti nacionalni energetske in podnebni načrt (NEPN 5.0), 28.2.2020 (energetika-portal.si)

(2)

https://www.energetikaportal.si/fileadmin/dokumenti/publikacije/nepn/dokumenti/nepn_2024_pos_v5.0_avg2024.pdf

2.4. Predvidene vrste operacij

Sklic: člen 11(2)(g) do (k) in (5)

1. Razogljčenje regije

Razogljčenje v regiji bo prispevalo k zmanjševanju emisij toplogrednih plinov, hkrati pa prispevalo k ustvarjanju novih, zelenih delovnih mest oziroma prestrukturiranju obstoječih kompetenc za področje trajnostne rabe energije, skladno tudi z ugotovitvami Mednarodne organizacije dela[1] ter skladno z učinki na zaposlovanje, kot jih predvideva sprejeti NEPN[2]. Za doseganje največjega možnega prispevka k nacionalnim ciljem bomo s sredstvi tega sklada podprli:

1.1. Proizvodnjo različnih tehnologij OVE, pri čemer bomo naložbe prednostno usmerjali na prostorsko in okoljsko degradirana območja; Pričakuje se, da bodo novi in obstoječi gospodarski subjekti na podlagi dejavnosti raziskav in razvoja glede OVE in nizkoogljičnih tehnologij povzročili implementacijo teh tehnologij v (vsaj) regionalne proizvodne sisteme (npr. zelena energija v proizvodnji stekla ipd.) in omejili beg možganov iz regije, kot posledico zanimivih delovnih mest z visoko dodano vrednostjo, zagotovljenih v regiji.

1.2. Ukrepi za izboljšanje energetske učinkovitosti v gospodarstvu bodo podprti v okviru podpore produktivnim naložbam (Strateški cilj 2), v kombinacijami z aktivnostmi za razogljčenje, snovno učinkovitost, ustvarjanje delovnih mest ipd. Glavna ciljna skupina za zgoraj navedene ukrepe bodo skupnosti na področju obnovljivih virov energije in energetske skupnosti državljanov kot jih predvideva »Direktiva (EU) 2018/2001 o spodbujanju uporabe energije iz obnovljivih virov« in »Direktiva (EU) 2019/944 o skupnih pravilih notranjega trga električne energije in spremembi Direktive 2012/27/EU«.

2. Trajnostni, prožni in raznolik gospodarski razvoj

Načrtovana kombinacija ukrepov za doseganje tega strateškega cilja bo usmerjena v gospodarsko prestrukturiranje regije skladno z NEPN in Slovensko strategijo pametne specializacije ter Regionalnim razvojnim programom Zasavja, v smeri prehoda v nizkoogljično, krožno, digitalizirano gospodarstvo. S sredstvi sklada za pravični prehod bomo podpirali:

2.1 Naložbe v raziskave, razvoj in inovacije ter proizvodne zmogljivosti regije v malih in srednje velikih podjetjih: v sklopu tega ukrepa bo podpora namenjena malim in srednje velikim podjetjem predvsem na področjih, ki so kot prebojna prepoznana v Strategiji pametne specializacije ter na tistih področjih, ki se bodo izkazala kot odločilna za izvedbo pravičnega prehoda regije in blaženje posledic in izkoriščanje potenciala nadaljnje preobrazbe v nizkoogljično krožno gospodarstvo. Podpora bo namenjena tudi krepitvi RRI, ki bo temeljil na prenosu znanj med MSP in velikimi podjetji.

2.1.1 Naložbe v RRI – podpora naložbam v raziskave in razvoj povezane z industrijo 4.0 in s tovarnami prihodnosti (npr. digitalizacija; povečanje virtualizacije procesov in delovne sile; simulacije prototipnih rešitev; uvajanja umetne inteligence v proizvodne procese; razvoj pametnih prostorov; robotika; hiperavtomatizacija; rešitve IoT; digitalni dvojčki). Podpora bo med drugim namenjena rešitvam s

področij energetske in snovne učinkovitosti; večanja deleža rabe OVE; uvajanju materialov, storitev, poslovnih modelov, itd. ki so skladni z načeli krožnega gospodarstva. Predvidena je podpora raziskavam in razvoju produktov za električne inštalacije v pametnih stavbah, mestih, e-mobilnosti in baterijskih hranilnikih električne energije (kot npr. Vzpostavitev Centra za demonstracijo in usposabljanje na področju brezogljnih tehnologij - DUBT).

2.1.2 Naložbe v podjetja - Sredstva bodo namenjena produktivnim naložbam za izvedbo projektov namenjenih komercializaciji razvitih materialov, izdelkov, (ne)tehnoloških rešitev, storitev in poslovnih modelov v MSP in izjemoma v velika podjetja z odločujočim regionalnim vplivom (obrazložitev in okvirni seznam podjetij v nadaljevanju poglavja 2.4), ki bodo na področjih skladnih s S5 krepila proizvodne, storitvene in/ali raziskovalno razvojne dejavnosti za pospeševanje dvojnega prehoda. Podpora bo med drugim namenjena naložbam na področjih povezanih s prehodom v nizkoogljno krožno gospodarstvo (URE, OVE, dvig snovne produktivnosti, industrijska simbioza, razvoj materialov, izdelkov, storitev, poslovnih modelov, socialno podjetništvo itd.) in s preobrazbo v industrijo 4.0, digitalizacijo, itd. Naložbe bodo morale skladno s S5 in NEPN slediti načelom energetske učinkovitosti in krožnega gospodarstva v vseh fazah projekta.

2.1.3. Pilotni in demonstracijski projekti - V okviru tega ukrepa bo mogoče podpreti tudi izvedbo pilotnih/demonstracijskih projektov za izvedbo tehnoloških in/ali netehnoloških / družbenih inovacij. Poseben poudarek bo namenjen krepitvi regionalnih partnerstev med ključnimi podjetji v regiji, strateško razvojno-inovacijskimi partnerstvi (SRIP) v okviru S5 in drugimi že obstoječimi partnerstvi, grozdi (DIHI ipd.). *S temi projekti se vzpostavljajo pogoji potrebni za izvedbo višjih stopenj razvoja (TRL 5-8), kar pomeni razvoj novih rešitev in tehnologij do stopnje, ki omogoča vstop na trg.*

2.2 Razvoj start-up ekosistema ter spodbujanje podjetij s potencialom hitre rasti, vključno z ekonomsko poslovno infrastrukturo - Podpora bo namenjena projektom in pobudam, ki bodo bodisi izkoristile ali izboljšale obstoječe potenciale in zmogljivosti zagonskih, malih in srednje velikih podjetij v regiji, predvsem v sektorjih Strategije pametne specializacije, in bodo hkrati prispevale k prehodu v nizkoogljno krožno gospodarstvo.

Sredstva bodo usmerjena v **vlaganja v nadaljnji funkcionalni razvoj saniranih površin**, vključno z ekonomsko-poslovno infrastrukturo (poslovnimi conami in podjetniškimi inkubatorji), kar je eden izmed predpogojev za rast in razvoj MSP kot tudi za velika podjetja. Pri podpori tem ukrepom bomo ravnali v skladu s pojasnilom v zvezi z načelom onesnaževalec plača, ki je podrobneje predstavljeno v (Prilogi2).

Z investicijami v infrastrukturo na degradiranih območjih, ki bodo namenjena razvoju podjetništva bomo spodbujali podjetniško aktivnost in prestrukturiranje regije, ustvarjali nova delovna mesta (neposredni učinki tovrstnih investicij), poskrbeli za ohranjanje in revitalizacijo kulturne dediščine vezane na premogovništvo in s tem naredili regijo tudi bolj privlačno z vidika turizma (posredni učinki tovrstnih investicij).

V procesu priprave tega dokumenta so imeli deležniki v regiji več možnosti, da predlagajo in identificirajo projekte za prehod regije v brezogljno družbo. Med pripravljenimi projekti so bili med vsemi deležniki, tako na regionalni kot na nacionalni ravni, kot vodilni, pripoznani projekti, ki v največji meri odgovarjajo na razvojne potrebe za reševanje izzivov prehoda:

-Center za demonstracijo in usposabljanje na področju brezogljnih tehnologij (Kemijski institut) - Center DUBT

-Revitalizacija in opremljanje površin namenjenih ekonomsko poslovni infrastrukturi

Kratek opis z utemeljitvijo vodilnih projektov je v **Prilogi 4: 2.4. Predvidene vrste operacij – Vodilni projekti (kratek opis)**

3. Visoko motivirani in usposobljeni prebivalci

Na področju ravnanja s človeškimi viri in vlaganja v človeške vire bomo s sredstvi Sklada za pravični

prehod podpirali:

3.1. Obogateno izvajanje kakovostnega in dostopnega učenja, s poudarkom na krepitvi ključnih in poklicnih kompetenc (predvsem kompetence podjetnosti, digitalne in zelene kompetence) šolajočih in strokovnih delavcev, ter vključujočega vzgojno-izobraževalnega okolja po celotni vertikali (od vrtecev do višjega šolstva), ter digitalni preobrazbi šolskega prostora;

3.2. Vseživljenjsko karierno orientacijo in usposabljanje brezposelnih ter iskalcev zaposlitev (informiranje, motiviranje, aktivnosti svetovanja brezposelnim, neformalna izobraževanja in usposabljanja, prekvalifikacije in dokvalifikacije s ciljem prehoda v zaposlitev ali samozaposlovanje);

3.3. Uvajanje krožnih vsebin v vzgojno izobraževalnih zavodih, predvsem vsebin, znanja in kompetenc, potrebnih za zelena delovna mesta ter za prehod v nizkoogljično družbo in gospodarstvo (v skladu s cilji področja vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj- Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj (VITR));

Produktivne naložbe, ki niso naložbe v MSP:

Po podatkih iz analize vrzeli (Priloga 1) je imela regija leta 2000 18.693 delovnih mest, leta 2019 pa je bilo to število le še 13.104, kar dokazuje, da izguba delovnih mest zaradi zaprtja ni bila nadomeščena (glej graf 1 v Prilogi 1). Brez možnosti, ki so jih ponujali rudniki in TET, teh delavcev niso sprejela niti MSP niti velika podjetja. Največ možnosti za nova delovna mesta se v prihodnje v Zasavju kaže v okviru načrtovanih naložb treh velikih podjetij: Steklarna Hrastnik d.o.o., Herz d.o.o. in ETI Elektroelement d.o.o.. Na podlagi okvirnega seznama se ta številka giblje okoli 220 (ali več, odvisno od tega, kako bi se projekti in naložbe izvajali) do leta 2030. Enakega učinka zgolj s podporo MSP v tako kratkem času ni mogoče pričakovati; sploh ob upoštevanju, da obstoječa podjetja izgubljenih delovnih mest, povezanih s pregovništvom, do sedaj niso uspela nadomestiti in absorbirati presežnih delavcev.

Zato bo del sredstev, ki bo namenjen gospodarski preobrazbi v regiji, dostopen tudi velikim podjetjem, kot npr:

-Postavitve proizvodne enote podjetja Herz v Trbovljah (Herz, Kovinsko predelovalno podjetje d.o.o.)

Odločitve glede sofinanciranja posameznih projektov bodo sprejete na podlagi izvedenega postopka javnega razpisa, v okviru katerega bodo med drugimi določeni in presojeni upravičeni stroški naložbe, upoštevana pravila državnih pomoči in razpoložljiva sredstva.

Vsi projekti bodo morali, poleg pogojev, ki jih določa SPP uredba zadostiti tudi dodatnim merilom, ki bodo povezana z ustvarjanjem novih visokokakovostnih delovnih mest, krepitvi sodelovanja z MSPji in zagonskimi podjetji, dvigu dodane vrednosti in prispevku k doseganju podnebnih ciljev in izboljšanju snovne učinkovitosti, dvojnega prehoda, ipd.

Več podrobnosti je razvidno iz *priloge Priloga 5: 2.4. Predvidene vrste operacij – Produktivne naložbe, ki niso naložbe MSP (člen 11(2)(h))*

Sinergije in dopolnjevanje predvidenih operacij z drugimi programi v okviru cilja „naložbe za delovna mesta in rast“ in drugimi stebri mehanizma za pravičen prehod

Sredstva SPP bodo komplementarna sredstvom v okviru NOO ter za izvajanje cilja „naložbe za delovna mesta in rast“ v EKP 2021-2027 in drugih razpoložljivih virov.

Sredstva instrumenta za posojila v javnem sektorju v okviru MPP se bodo namenjala podpori naložbam vseh sektorjev, ki jih opredeljuje relevantna uredba [5].

Opredelitve po ukrepih so razvidne iz **Priloga 6: 2.4. Predvidene vrste operacij – Sinergije in dopolnjevanje (člen 11 (2)(j))**.

[1] ILO; https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_250690.pdf

[2] (https://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/publikacije/nepn/dokumenti/nepn_5.0_final_feb-2020.pdf)

[3] CRP V5-1723 Metodologija za popis poslovnih con in subjektov inovativnega okolja na območju Slovenije, izvedba terenskega popisa in vzpostavitev ažurne evidence

[4] EUR-Lex - 32021R1056 - EN - EUR-Lex (europa.eu)

[5] Uredba (EU) 2021/1229 evropskega parlamenta in sveta z dne 14. julija 2021 o instrumentu za posojila v javnem sektorju v okviru Mehanizma za pravični prehod (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1229>)

3. Mehanizmi upravljanja

Sklic: člen 11(2)(f)

Partnerstvo

Deležniki so se v 2020 vključevali že v pripravo NSPP, za katero se je izvedla tudi celovita presoja vplivov na okolje, in pripravo Akcijskega načrta za pravični prehod Zasavske regije (<https://www.energetika-portal.si/dokumenti/strateski-razvojni-dokumenti/nacionalna-strategija-za-izstop-iz-premoga-in-prestrukturiranje-premogovnih-regij/>). Več kot 70 deležnikov v obeh premogovnih regijah je bilo vključevano na različne načine: obiski na terenu: več kot 30 intervjujev; več kot 100 posredovanih projektnih idej (najboljše vključene v akcijski načrti); organizacija delavnic za pripravo projektnih predlogov; ključne faze so bile predstavljene in debatirane s ključnimi deležniki; izvedba individualnih sestankov z vsemi pobudniki. Za pripravo ONPP za obe premogovni regiji deluje posebna delovna skupina, ki jo vodi OU, sestavljajo jo PT, predstavniki občin območij obeh regij (Hrastnik, Trbovlje in Zagorje ob Savi ter Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki), RRA Zasavje in RA SAŠA ter Zasavske gospodarske zbornice in Savinjsko-šaleške gospodarske zbornice. Skupina s OU na delovni ravni sodeluje pri oblikovanju mehanizma upravljanja in pripravi ONPP.

Širši krog deležnikov se v pripravo ONPP vključuje na naslednji način:

17.11.2021 izvedena delavnica za opredelitev ukrepov za doseganje strateških ciljev ONPP (preko 70 udeležencev) (<https://evropskasredstva.si/sklad-za-pravicni-prehod-spp/>).

Posebej sta bili vključevani skupini deležnikov s področja gospodarstva ter raziskovanja:

- 26.11.2021 organizirana delavnica na podlagi pobude Zasavske gospodarske zbornice. Delavnice se je udeležilo 19 predstavnikov podjetij, zbornice in RRA Zasavje,
 - na podlagi poziva podjetjem, ki so sodelovala pri pripravi akcijskih načrtov z Deloitte, poslanega 22.11.2021, je bilo prejetih 21 projektnih predlogov,
 - v mesecu januarju 2022 je bilo izvedenih več usklajevalnih sestankov za opredelitev vodilnih projektov.
- V aprilu 2022 izveden posvet za mlade Zelena prihodnost Zasavja (<https://evropskasredstva.si/posvet-z-mladimi-zelena-prihodnost-zasavja/>).

Spremljanje in ocenjevanje

Za potrebe spremljanja in ocenjevanja načrtovanih ukrepov, vključno s kazalniki, RRA v sodelovanju s PT in OU pripravlja kvartalna, letna in končno poročilo izvajanju ONPP Zasavske regije. Poročila na regionalni ravni obravnava Regionalni razvojni svet Zasavske regije, na nacionalni pa letna in končno poročilo obravnava Odbor za spremljanje. Predlog letnega in končnega poročila se pred obravnavo na Odboru za spremljanje predstavi in obravnava na razvojnem svetu regije.

Najpozneje 3 leta po sprejemu ONPP se izvede vrednotenje izvajanja ONPP, ki ga izvede s strani OU izbran zunanji izvajalec.

Organ/organi za usklajevanje in spremljanje

v vlogi OU in nacionalnega koordinatorja: SVRK:

- priprava predlogov ONPP v skladu z zahtevami Uredbe SPP,
- uskladitev predlogov ONPP ob upoštevanju načela partnerstva z relevantnimi deležniki na regionalni in nacionalni ravni,
- umestitev predlogov ONPP v P 21-27,
- koordinacija priprave sprememb ONPP,
- spremljanje in vrednotenje izvajanja ONPP.

v vlogi regionalne razvojne agencije ali območne razvojne institucije (RRA): razvojna institucija, ki

je vpisana v evidenco regionalnih razvojnih agencij ministrstva, pristojnega za regionalni razvoj:

- sodelovanje pri načrtovanju sistema izvajanja pravičnega prehoda,
- sodelovanje z OU pri aktivnostih na regionalni ravni za zagotavljanje partnerstva (mladi, nevladne organizacije, socialni partnerji, gospodarstvo, predstavniki lokalne skupnosti, inštituti in drugi),
- članstvo v odboru za spremljanje programa EKP 21 - 27,
- sodelovanje pri pripravi in spremembah ONPP,
- sodelovanje s PT v postopkih izbora operacij,
- pregled in podaja mnenja o skladnosti vlog (NPO ali JR/JP) za odločitev o podpori z ONPP,
- spremljanje izvajanja ONPP: priprava poročil o izvajanju (kvartalnih, letnih, končnih), poročanje OU,
- sodelovanje z OU in PT pri vrednotenju izvajanja ONPP;

v vlogi PT: MGRT, MDDSZ, MIZŠ, MZI:

- vključevanje RRA v postopke izbora operacij,
- pred posredovanjem vloge za odločitev o podpori na OU pridobi mnenje RRA, ki tako predstavlja obvezni sestavni del vloge za odločitev o podpori,
- seznanjanje RRAja o izvedenih postopkih JR/JP,
- seznanjanje RRAja o odstopih od pogodb o sofinanciranju,
- sodelovanje z RRA pri spremljanju izvajanja ONPP.

V posamezni premogovni regiji RRA deluje tudi kot Center za pravični prehod, ki ločeno od nalog, ki jih izvaja v okviru upravljanja, izvaja naslednje aktivnosti: (i) vzpostavljanje lokalnih partnerstev in mreženje za potrebe izvajanja projektov oz. operacij, (ii) izvajanje usposabljanj in krepitev zmogljivosti projektnih sponzorjev, (iii) zagotavljanje podpore pri pripravi projektov (podpora pri izdelavi projektnih idej, pripravi vlog, investicijske dokumentacije ipd.), (iv) spremljanje izvajanja projektov in podpora pri projektnem upravljanju ter (v) evidentiranje prostorsko in okoljsko degradiranih območij (stanje, optimalna raba, način in časovnica sanacije,...), (vi) priprava študij in analiz, potrebnih za učinkovito in pravočasno izvajanje strategije in z njo povezanih programov, ukrepov ali projektov, tudi(vii) deluje tudi kot glavna informacijska točka ter s tem skrbi za dosledno izvajanje ukrepov informiranja in obveščanja tako lokalnih deležnikov pravičnega prehoda (npr. občanov, projektnih sponzorjev, delavcev v premogovništvu ipd.) kot tudi širše zainteresirane javnosti.

Center za pravični prehod ima centralno vlogo usklajevanja in njegova vloga in obveza je, da koordinira aktivnosti vseh deležnikov v regiji (mladi, NVO, socialni partnerji, gospodarstvo, lokalne skupnosti, drugo) pri aktivnostih povezanih z izvajanjem ONPP Zasavske regije.

4. Kazalniki učinkov ali rezultatov za posamezni program

Sklic: člen 12(1) uredbe o SPP

Utemeljitev na podlagi predvidenih vrst operacij, da so kazalniki učinka ali rezultatov, specifični za posamezni program, potrebni

Programsko specifični kazalnik učinka:

- Število organizacij, ki so vključene v razvojne projekte za izboljšanje znanja spretnosti in kompetenc,
- Urejene površine za gospodarsko dejavnost.

Programsko specifični kazalnik rezultata: Delež podprtih organizacij, ki so uspešno vključile rezultate projektov za izboljšanje znanj, spretnosti in kompetenc v svoje razvojne načrte

Odločitev za uporabo programsko specifičnih kazalnikov učinka in rezultata kazalnika izhaja iz vsebine načrtovanih aktivnosti. Izbrani kazalniki so primerni za izvajanje razvojnih ukrepov za krepitev kakovosti vzgoje in izobraževanja, pri čemer so pomembni vsešolski pristop, podpora strokovnim in pedagoškim delavcem ter odpiranje VIZ v lokalni in širši prostor. Pri načrtovanju, izvajanju in evalvaciji sodobnih pristopov učenja in poučevanja oz. izvajanja pouka in drugih šolskih dejavnosti, bo sodelovalo veliko številko ključnih deležnikov oz. organizacij.

S programsko specifičnim kazalnikom: Urejene površine za gospodarsko dejavnost se meri rezultat ukrepov v okviru SC 2 Trajnosten, prožen in raznolik gospodarski razvoj, katerih osnovni namen je funkcionalni razvoj saniranih degradiranih območij in razvoj javne infrastrukture za podporo podjetjem, in ne sama sanacija okoljsko in prostorsko degradiranih območij kot takšna.

Za podrobnosti glej Priloga 8: Metodološki listi za programsko specifične kazalnike.

Tabela 1: Kazalniki učinka

Specifični cilj	Identifikator	Kazalnik	Merska enota	Mejnik (2024)	Cilj (2029)
JSO8.1	1	Število organizacij ki so vključene v razvojne projekte za izboljšanje znanja spretnosti in kompetenc	število	4,00	16,00
JSO8.1	2	Urejene površine za gospodarsko dejavnost	ha	0,00	11,80

Tabela 2: Kazalniki rezultatov

Specifični cilj	Identifikator	Kazalnik	Merska enota	Izhodiščna ali referenčna vrednost	Referenčno leto	Cilj (2029)	Vir podatkov	Opombe
JSO8.1	1	Delež podprtih organizacij, ki so uspešno vključile rezultate projektov za izboljšanje znanj, spretnosti in kompetenc v svoje razvojne načrte	delež	85,00	2022 -	80,00	MIZŠ	